

«Νυχτέρια και διημερεύσεις της Σύμης»

Ο Αργαλειός και ο Λαβύρινθος

Ένα εργαλείο αρχαίο και ένας χώρος μυθικός που έχουν διασωθεί ως την εποχή μας με τις αναγκαίες βέβαια μικρές και μεγάλες μετατροπές και προσαρμογές.

Η συνεξέταση των δύο αυτών φαινομενικά άσχετων μεταξύ τους στοιχείων οδηγεί τη σκέψη σε συναγωγή ορισμένων διαπιστώσεων. Για παράδειγμα το ρόλο των στημονιών στον Αργαλειό τον παίζουν οι τοίχοι στους διαδρόμους του Λαβυρίνθου. Ακόμη, το ρόλο της σαΐτας του αργαλειού, που βοηθά τη διέλευση του υφαιδιού, στο Λαβύρινθο τον παίζει ο μίτος. Και στις δύο περιπτώσεις έχουμε διαδικασίες διαπλοκής. Στο Λαβύρινθο, τέλος, διαπλέκεται ο μίτος και ο διερχόμενος με τους διαδρόμους, όπως στον αργαλειό διαπλέκεται το υφάδι με τα στημόνια. Αυτές οι πρωτοβάθμιες διαπιστώσεις ωστόσο δεν είναι αρκετές για να γεφυρώσουν τις μεγάλες διαφορές ανάμεσα στο εργαλείο και το οικοδόμημα, που σημειωτέον είναι και τα δύο έργα ανθρώπων με προηγμένο το πολιτιστικό τους επίπεδο.

Χώρος του Αργαλειού ο οίκος ή ο ημιυπαίθριος τόπος της σκεπαστής αυλής, χώρος ανοιχτός στο φως, που διευκολύνει τον υφαντή ή την υφάντρα στην επιλογή των χρωμάτων, στο μέτρημα, στον έλεγχο της ποιότητας του παραγόμενου προϊόντος. Χώρος περιορισμένος αλλά με δυνατότητες παραγωγής τεράστιες, φτάνει να έχει όρεξη ο χειριστής και να μην του λείπει η πρώτη ύλη. Χώρος εργασίας και χαράς, δημιουργικής απομόνωσης αλλά και επικοινωνίας. Χώρος διαλόγου, συναλλαγής, συνεργασίας, ειρηνικής συνύπαρξης αλληλεγγύης και αλληλοδιδασχής.

Ο Λαβύρινθος αντίθετα ως χώρος είναι ανοίκειος. Βρίσκεται κάπου μακριά, είναι κλειστός, απόκοσμος και βουτηγμένος στο σκοτάδι. Ένας χώρος επίφοβος, μακάβριος, τόπος απειλής, απελπισίας που εμπνέει τη φρίκη του θανάτου. Δεν είναι πολλοί αυτοί που τον έχουν διασχίσει και κατάφεραν να εξέλθουν σώοι. Συνδέεται με μια αποστολή, μια περιπετειώδη περιπλάνηση, μια εναγώνια προσπάθεια λύτρωσης.

Στον αργαλειό τα στημόνια είναι οι σταθερές κάθετοι που σαν ασάλευτος σκελετός διασφαλίζουν την απρόσκοπτη πορεία του υφαιδιού και εν τέλει την άρτια συγκρότηση της υφαντής κατασκευής. Αντίθετα στο Λαβύρινθο τα στημόνια είναι οι τοίχοι των διαδρόμων του, που συγχέουν όποιον διαβεί το κατώφλι του. Και αυτό συμβαίνει γιατί στο Λαβύρινθο τα «στημόνια» συχνά οριζοντιώνονται, οι ευθείες κατατεμαχίζονται και μετασχηματίζονται σε τεθλασμένες. Το άνω αλλάζει σε κάτω και έτσι διασαλεύεται η κανονικότητα της επανάληψης, που χαρακτηρίζει την ύφανση, όχι μια αλλά πολλές φορές. Τα στημόνια δίκην υφαιδιού διαπλέκονται, το ένα προσδέεται στο άλλο, συνυφαίνονται, διαχωρίζονται ακολουθώντας παράλληλες ή αποκλίνουσες πορείες, σπάνε απότομα δημιουργώντας αδιέξοδα. Σαν να λύθηκαν κατά μυστήριο τρόπο οι κόμποι που κρατούσαν σφιχτοδεμένες τις αγνύθες κάτω από τα στημόνια του Αργαλειού και χάνεται η αναγκαία συνθήκη της βαρύτητας, που θα συνέβαλε στη διατήρηση της ευθύτητας και της παραλληλίας των χορδών, υπονομεύοντας έτσι την υφαντική διαδικασία και εν τέλει την πυκνότητα του υφαντού. Η έξοδος του Λαβυρίνθου παραμένει αφανής και σε άγνωστη θέση, πνιγμένη μέσα στα αδιέξοδα, εμποδισμένη από διλήμματα και αμφιταλαντεύσεις, ίσως εμφωλευμένη σε κάποιο κρυφό σημείο της ατέρμονης καμπυλωτής διαδρομής, όπου η αφετηρία και το τέρμα χάνουν το νόημά τους και ο εγκλωβισμένος βιώνει το μαρτύριο του Σισύφου χωρίς το άγχος του ογκόλιθου σε ανηφόρα αλλά με το άγχος του κυνηγημένου πλάνητα και ταλαίπωρου οδοιπόρου σε ισιάδα.

Στο Λαβύρινθο υφάδι είναι ο μίτος αλλά και ο προνομιούχος δοκιμαζόμενος. Το κουβάρι ξετυλίγεται στις φούχτες του αργά και τελετουργικά. Δεν έχει βέβαια η πορεία αυτή την ευθυβολία της σαΐτας του Αργαλειού αλλά τη βραδεία ευλυγισία που απαιτεί μια δαιδαλώδης διάβαση με εκτροπές, συστροφές, περιελίξεις, αλλεπάλληλες πτώσεις και ανορθώσεις. Και ενώ η ύφανση είναι μια διαπλοκή νημάτων εν προόδω, που οδηγεί δηλαδή το υφάδι από τον μπροστινό κύλινδρο προς τον άλλο, εκείνον που βρίσκεται στο πίσω μέρος του αργαλειού, παράγοντας ρυθμικά το ύφασμα, η διείσδυση και η πορεία μέσα στο Λαβύρινθο – ακόμη και με την επικουρία του μίτου - είναι μια εμπλοκή που, παρά τη βεβαιότητα ότι εγκυμονεί κινδύνους,

έχει κατά κάποιο τρόπο ψευδοπειραματικό χαρακτήρα. Είναι μια δοκιμασία αλλά σε ένα μεγάλο μέρος της δοκιμασία εκ του ασφαλούς καθώς είναι δεδομένη η σωτηρία, με την προϋπόθεση βέβαια ότι θα έχει προηγουμένως εκπληρωθεί ο πρωτεύων σκοπός : η θανάτωση του τέρατος.

Η επιστροφή είναι μια πορεία σημαδεμένη από το σωτήριο νήμα και η έξοδος αδιαμφισβήτητη, καθώς η άλλη άκρη του υφαδιού έχει αγκυροβοληθεί βαθιά στην αγκαλιά της Αριάδνης. Ο δρόμος αυτός της επιστροφής είναι το ίδιο άταχος και άρρυθμος, αφού ακολουθείται η αντίστροφη από τη διαδρομή της αναζήτησης του Μινώταυρου. Και ενώ το νήμα ξανατυλίγεται σε κουβάρι, η έξοδος του εγκλωβισμένου δεν είναι παρά ξέμπλεγμα και ξετύλιγμα, γιατί η πορεία της επιστροφής γίνεται το λυτρωτικό πέρασμα από το σκοτάδι στο φώς, μία ανάδυση από την καταθλιπτική ζοφερότητα του κάτω κόσμου στη ζωηρή πολυχρωμία της γης, της θάλασσας και του ουράνιου θόλου, μια μετάβαση από την υποχθόνια μούχλα στα αρώματα της ανθισμένης φύσης. Έτσι η απεμπλοκή από τα δεσμά του δαιδαλώδους σκότους, εξελίσσεται και καταλήγει σε θριαμβική επανεμπλοκή στις συντεταγμένες του πραγματικού κόσμου, σε μια παρατεταμένη εισπνοή ζωογόνου οξυγόνου που πυροδοτεί τους δημιουργικούς μηχανισμούς της πολυπόθητης επανεκκίνησης μετά από το γενναίο βύθισμα αυτογνωσίας που έχει συντελεστεί. *Για να βρούμε τον αληθινό εαυτό μας πρέπει προηγουμένως να έχουμε χαθεί.*

Ας επισημάνουμε και ορισμένες ακόμη διαφορές :

Ενώ όλη την ευθύνη της οργάνωσης του υφαντού και της ύφανσης την επωμίζεται ο υφαντής, στο Λαβύρινθο την ευθύνη μοιράζονται ο επιχειρών τη διάβαση και ο αρωγός του, που μεθοδεύει το εγχείρημα και μεριμνά για τη σωτηρία του μυθικού ήρωα. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο και τα αποτελέσματα τούτης της σύμπραξης το απολαμβάνουν και οι δύο, επικουρών και επικουρούμενος, όπως συμβαίνει και με το υφαντικό έργο, χωρίς όμως αυτό κατά κανόνα να αποτελεί προϊόν συνεργασίας, ακόμη και αν έχει παραγγελθεί με συγκεκριμένες διαστάσεις και με θέμα, χρώμα, υλικά της αρεσκείας του ενδιαφερομένου.

Μόλις το υφάδι ολοκληρώνει με την τελευταία σαϊτιά το έργο, απομακρύνεται και ακινητεί με αδυνατισμένο το καρούλι του. Το ίδιο συμβαίνει και με τον αριάδνειο μίτο, που όμως ξανατυλίχτηκε σε κουβάρι και έδωσε στην αγαθίδα τον αρχικό της όγκο.

Για τον όμιλο του Θησέα άλλο κουβάρι αρχίζει να ξετυλίγεται, το κουβάρι του νόστου, στον ανοιχτό πια θαλάσσιο χώρο. Είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε τον τρόπο που «υφαίνεται» αυτός ο γυρισμός. Η πορεία γνωστή, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα για τον έμπειρο θαλασσοπόρο. Όμως τα πανιά - κρουστά υφασμένα παλιότερα σε αττικούς αργαλειούς - κατά μια έννοια στημόνια του σκάφους, που εξασφαλίζουν τη σταθερή και ταχεία πλεύση του, μετατρέπονται σε στοιχεία αποσταθεροποίησης και ανατροπής. Ο μίτος, βοηθός της μνήμης στο Λαβύρινθο, εδώ δεν έχει κάποιο ρόλο. Υπάρχει βέβαια ως κίνητρο έντονος ο πόθος της επιστροφής του θριαμβευτή στα πάτρια εδάφη, αλλά πρόκειται για έναν δολοφονικό πόθο που σκοτώνει τη μνήμη αντί να την ενισχύει. Αυτή η σαν μέθη αμνησία γίνεται ο πρόξενος του μεγάλου κακού. Τα μαύρα πανιά - σημάδι πένθους - λησμονιούνται αναρτημένα στα ιστία σ' όλο το ταξίδι, γεγονός που εξωθεί τον απελπισμένο πατέρα Αιγαία στην αυτοκτονία. Έτσι η ευτυχής ως προς το πρώτο σκέλος του μύθου εξέλιξη εκτρέπεται στο δεύτερο σκέλος του σε τραγική έκβαση. Το επίτευγμα της εξόδου δικαιολογεί και παράπλευρες απώλειες. Ο ήρωας χάνει βέβαια τον πατέρα του, όμως το πέλαγος κερδίζει ένα όνομα να θυμίζει στους κατοπινούς όχι μόνο τον άδικα χαμένο βασιλιά αλλά και τον άθλο του Θησέα.

Με τον ίδιο τρόπο και οι κινήσεις των χορευτών στον φιδίσιο τσακόνικο κλειστό χορό Λαβύρινθο θυμίζουν τον πρώτο εκείνο χορό, το Γέρανο που χόρευε ο Θησέας με τον δεκατετραμελή όμιλό του γύρω από το βωμό του Απόλλωνα μιμούμενος τα σπειροειδή διπλώματα και ξεδιπλώματα καθώς και τις στροφές της πορείας του, όταν προσπαθούσε να βγει από το δαιδαλώδες οικοδόμημα.

Και αν όλα αυτά αναπνέουν ακόμη ζωντανά μέσα μας, είναι γιατί ο μίτος που μας συνδέει με την Παράδοσή μας εξακολουθεί να αντέχει - παρά το τεράστιο μάκρος τους - και να μας τροφοδοτεί. Είναι γιατί αν χτυπάει μαζί με την καρδιά μας και ο αργαλειός της μνήμης, προφυλασσόμαστε από την πάντα απειλητική άγνοια και την ανίατη άνοια που τη συνοδεύει.

A. Μαδαμόπουλος, 2014